

Entrepreneurial Ability, Job-Finding Beliefs, and Career Self-Concept in Female Adolescents of Technical and Vocational Studies: An Ex-Post Facto

Asma Azizi¹

Mohsen Golmohammadian(PhD)²

Alireza Rashidi(PhD)³

 0000-0000-0000-0000

 0000-0001-7739-0316

 0000-0000-0000-0000

Abstract

Objectives: The current research was conducted with the aim of comparing entrepreneurial ability, job finding beliefs and career self-concept in female students of technical-professional and theoretical branches. **Methods:** The statistical population of the research includes all female students studying in the twelfth grade in Kermanshah city in the academic year of 2023-2024. (N=5557) of which 359 people were selected using stratified random sampling, 240 of them were from theoretical fields and 119 from technical fields. The main tools of the research were Shafi Abadi and Rezaei occupational self-concept questionnaire (1997), Salehi employment beliefs questionnaire (2004) and Zandi's entrepreneurial abilities questionnaire (2013). **Findings:** Data analysis was done in two parts of descriptive and inferential statistics using SPSS version 26 software. The results of the research showed that there is a significant difference between the female students of the technical-professional branch and the theoretical branch in terms of entrepreneurial abilities and job search beliefs. Regarding the occupational self-concept component, no significant difference was observed between the two groups. **Conclusion:** The results of the current study indicate that entrepreneurial abilities and positive job-finding beliefs are higher in students of the technical-professional branch than in students of the theoretical branch. The findings of this research can be effective in students' branch selection process and in educational policy-making in this field.

Keywords: Entrepreneurial Ability, Job Finding Beliefs, Career Self-Concept, adolescent, technical-professional branch, theoretical branch.

1- Master's Degree Student in School Counseling, Razi University, Kermanshah, Iran

Aziziasma77@gmail.com

2- Associate Professor, Department of Guidance and Counseling, Razi University, Kermanshah, Iran(Corresponding Author)

mgolmohammadian@gmail.com

3- Associate Professor, Department of Guidance and Counseling, Razi University, Kermanshah, Iran

alrashid@razi.ac.ir

قابلیت کارآفرینی، باورهای کاریابی و خودپنداره شغلی در نوجوانان دختر شاخه فنی- حرفه‌ای و نظری: یک مطالعه پس‌رویدادی

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۰۴

اسما عزیزی^۱

محسن گلمحمدیان^۲

علیرضا رشیدی^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه قابلیت کارآفرینی، باورهای کاریابی و خودپنداره شغلی در دانش‌آموزان دختر شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری انجام شد. روش پژوهش حاضر پس‌رویدادی بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر در حال تحصیل پایه دوازدهم شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، ۳۵۹ نفر از دانش‌آموزان سال دوازدهم انتخاب شدند. از این تعداد، ۲۴۰ نفر در رشته‌های نظری و ۱۱۹ نفر در رشته‌های فنی تحصیل می‌کردند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش، پرسش‌نامه خودپنداره شغلی شفیع‌آبادی و رضایی (۱۳۷۶)، پرسش‌نامه باورهای کاریابی صالحی (۱۳۸۴) و پرسش‌نامه قابلیت‌های کارآفرینی زندی (۱۳۹۲) بود. تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی به شیوه تحلیل واریانس چندمتغیره نشان داد که بین دانش‌آموزان دختر شاخه فنی-حرفه‌ای و شاخه نظری از لحاظ قابلیت کارآفرینی و باورهای کاریابی تفاوت معناداری (در سطح ۰/۰۰۳ و ۰/۰۱۵ و ۰/۰۵) وجود دارد. در خصوص مولفه خودپنداره شغلی تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که قابلیت کارآفرینی و باورهای مثبت کاریابی در دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای بالاتر از دانش‌آموزان شاخه نظری است. نتایج این پژوهش می‌تواند در فرایند انتخاب رشته دانش‌آموزان و سیاست‌گذاری‌های آموزش و پرورش در این زمینه مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها

باورهای کاریابی، خودپنداره شغلی، قابلیت کارآفرینی، نوجوانان، شاخه فنی-حرفه‌ای، شاخه نظری.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران Aziziasma77@gmail.com

۲. دانشیار گروه راهنمایی و مشاوره، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)

mgolmohammadian@gmail.com

alrashid@razi.ac.ir

۳. دانشیار گروه راهنمایی و مشاوره، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

مقدمه

پیدا کردن کار و شاغل شدن یکی از مهم‌ترین تلاش‌های بشر در دنیای نوین است (بداغی و سعیدی، ۱۴۰۰). اشتغال به عنوان یک ضرورت در زندگی فردی و اجتماعی مطرح می‌گردد، بدین معنی که هر انسانی برای گذراندن زندگی‌اش باید به اشتغال بپردازد. بقا و دوام هر جامعه به اشتغال انسان‌ها بستگی دارد؛ بنابراین هر انسانی سرانجام باید با توجه به استعداد و رغبت خود و نیازها و امکانات جامعه، شغل مناسبی را برگزیند (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۴). منابع انسانی هر کشوری از ارزشمندترین منابع آن کشور است و بخش مهمی از آن در فرایند بازار کار و تولید قرار می‌گیرد. از اشتغال به عنوان عامل محرک در توزیع عادلانه درآمدها، حفظ کرامت انسان، بروز خلاقیت‌ها و رسیدن به معیارهای کار شایسته نام برده می‌شود و از بیکاری به عنوان ریشه بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یاد می‌شود (دارابی و همکاران، ۱۴۰۳).

مدارس گذار فرد به دنیای کار را فراهم می‌کنند تا او بتواند در ایجاد صلح و هماهنگی در خانواده، جامعه و کشور نقش‌آفرینی کند (Lau et al. 2021). پژوهش‌های تربیتی اخیر نیز نشان داده‌اند که ساختارها، برنامه‌ها و تجربه‌های آموزشی مدرسه می‌توانند در شکل‌گیری نگرش‌ها و باورهای یادگیرندگان و آمادگی آنان برای نقش‌های آینده مؤثر باشند (فقیری، ۱۴۰۲). دوره گذار از مدرسه و ورود به بازار کار یک انتقال مهم برای دانش‌آموزان است و آماده‌سازی آنان برای زندگی خارج از مدرسه اصلی‌ترین فعالیت آموزش و پرورش است (Siddiky & Akter. 2021). درواقع در دوران نوجوانی افراد مشغول تحقیق در مورد فرصت‌های آموزشی، شروع به رشد یک هویت شغلی، تأمل و تصمیم‌گیری در مورد شغل آینده خود هستند (Sica et al. 2022)؛ بنابراین زمینه‌سازی انتخاب شغل باید از دوران مدرسه شروع شود؛ چراکه انتخاب شغل از دوران کودکی آغاز شده و تا بزرگسالی ادامه دارد؛ بنابراین کار روی دانش‌آموزان برای تصمیم‌گیری مناسب در زمینه اشتغال مناسب ضروری است (خوان‌نژاد، ۱۳۹۳). ازاین‌رو، از دانش‌آموزان انتظار می‌رود درباره انتخاب شغل و برنامه‌ریزی شغلی بیندیشند. برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری شغلی افراد باید از دوران تحصیل آغاز شود؛ زیرا مدرسه محیطی است برای پرورش استعداد،

توانایی، ظرفیت، علایق و شخصیت. مدرسه، به‌ویژه دوره دبیرستان، دوره‌ای مهم برای رشد آگاهی شغلی دانش‌آموزان، تدوین برنامه‌های شغلی و آغاز تصمیم‌گیری درباره مسائل شغلی به‌شمار می‌آید (Lau et al. 2021).

یکی از عوامل مؤثر بر انتخاب شغل خودپنداره شغلی^۱ است (موسوی، ۱۳۹۹). می‌توان اظهار داشت که خودپنداره همان ارزیابی فرد از خودش است. این ارزیابی ناشی از ارزیابی‌های ذهنی فرد از ویژگی‌های خود است که ممکن است مثبت یا منفی باشد (ترکشوند، ۱۴۰۲). پژوهش‌های حوزه تعلیم و تربیت نشان داده‌اند که تجربه‌های آموزشی و فرایندهای خودارزیابی یادگیرندگان می‌توانند در تقویت خودپنداره و شکل‌گیری هویت تحصیلی و حرفه‌ای آنان نقش داشته باشند (خادمی‌عادل و همکاران، ۱۴۰۳). روان‌شناسان و جامعه‌شناسان خودپنداره و اجزای آن را به‌عنوان عنصر اصلی تشکیل‌دهنده شخصیت و هسته مرکزی سازگاری اجتماعی قلمداد می‌کنند و دوره جوانی را از حیث رشد خودپنداره، یکی از بحرانی‌ترین دوره‌های زندگی می‌دانند (ترکشوند، ۱۴۰۲). بر اساس نظریه خودپنداره سوپر (۱۹۶۳)، فرد تا حدودی شغلی را انتخاب می‌کند، وارد آن می‌شود و در آن باقی می‌ماند؛ زیرا او درک می‌کند که کلیشه‌های او از این شغل شبیه دیدگاه او نسبت به خودش است.

برای پیدا کردن یک شغل مناسب، یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی که افراد جویای کار به آن نیازمندند، مهارت‌های جستجوی شغل (کاریابی^۲) است. در فضای کنونی، کاریابی یکی از مهم‌ترین مسائلی است که افراد در مقاطع تحصیلی مختلف و با وضعیت‌های اجتماعی-اقتصادی متفاوت با آن درگیر هستند (حق‌شناس و همکاران، ۱۳۸۹). در فرایند جستجوی شغل، نگرش‌ها و افکار فرد، خودکارآمدی او را نشان داده و بر تصمیم‌گیری شغلی تأثیر می‌گذارند (Arulmani. 2004). باورها را احتمال ذهنی وجود ارتباط بین موضوع مورد باور فرد و برخی موضوعات دیگر، مانند ارزش‌ها و مفاهیم، تعریف می‌کنند. باورهای کاریابی^۳ مربوط به داورهای ذهنی فرد نسبت به خود در رابطه با انتخاب شغل است و در تصمیم‌گیری شغلی تأثیرگذار می‌باشد (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۴).

1. Career Self-Concept
2. Job search
3. Job Finding Beliefs

طبق نظریه یادگیری اجتماعی در مورد تصمیم‌گیری شغلی، باورهای شغلی در میان نسل‌ها منتقل می‌شوند و منجر به رشد و توسعه رفتارهایی می‌شوند که بر اساس ساختارهای اعتقادی مورد پذیرش جامعه شکل می‌گیرند. درواقع، جامعه باورهای شغلی را به افراد جویای کار منتقل می‌کند؛ یعنی محیط تصمیم‌گیری شغلی را به گونه‌ای شکل می‌دهد که تحت تأثیر باورهای شغلی خاص قرار دارد. در این ساختار، بعضی از گروه‌ها و افراد مستعد جذب باورهای منفی و برخی مستعد جذب باورهای مثبت هستند که بر تصمیم‌گیری شغلی آن‌ها تأثیر می‌گذارد و آنان را در مسیر کاریابی منفعل یا فعال قرار می‌دهد (حیدری و همکاران، ۱۳۹۱). احتمال‌های ادراک‌شده یافتن شغل به‌طور قابل‌توجهی پیش‌بینی‌کننده یافتن شغل در سطح فردی هستند (Mueller et al. 2021). بعضی از باورهای مثبت در فرایند جستجوی شغل عبارت‌اند از: پیدا کردن کار به تلاش و کوشش شخص وابسته است، برای کاریابی باید به شناخت خود و محیط کار رسید و برای پیدا کردن کار مناسب باید از مطالعه، مصاحبه و مشورت با بیکاران بهره برد. همچنین باورهای منفی کاریابی عبارت‌اند از: تأثیرداشتن آشنا در ادارات بر کاریابی، شانس پایین زنان برای پیدا کردن شغل و منتظر معجزه ماندن برای پیدا کردن یک شغل خوب (صالحی، عابدی و فرحبخش، ۱۳۸۵).

از آنجاکه جستجوی شغل شامل رفتارهای نوین و پیچیده در محیط‌های مبهم و درحال تغییر است، فرایندهای آگاهانه مانند شکل‌گیری نیت و باورها، سازوکارهای مهمی برای تبیین رفتار و نتایج هستند؛ بنابراین انتظار می‌رود که باورهای قوی‌تر جستجوی شغل با جستجوی شغل شدیدتر، باکیفیت‌تر و موفقیت شغلی بیشتر مرتبط باشد (van Hooft et al. 2021). ازجمله راه‌هایی که برای اشتغال‌زایی در اولویت قرار دارد، کارآفرینی^۱ است (محبوبی، ۱۳۹۳). قابلیت‌های کارآفرینی^۲ را می‌توان فرایند ایجاد چیزی تازه و جدید با صرف زمان و تلاش، همراه با پذیرش خطرات مالی، فیزیکی و اجتماعی و کسب پاداش‌های پولی، رضایت و استقلال فردی تعریف کرد (افشارنیا، جعفریان و آقایی، ۱۳۹۶). ادبیات موجود نشان می‌دهد که قابلیت‌های کارآفرینی شامل چهار بعد متمایز و مرتبط با یکدیگر است که بر

1. Entrepreneurship

2. Entrepreneurial Ability

احساس، انتخاب، شکل‌دهی و همگام‌سازی فرصت‌ها تمرکز دارد. محققان پیشنهاد می‌کنند که قابلیت کارآفرینی شامل چندین ویژگی انسانی مانند اشتیاق به پیشرفت، صداقت و تعهد، رهبری اخلاقی، یادگیری و تحلیل فعال است (Hieu, 2020).

کارآفرینی فرایندی است که در محیط آموزشی و جامعه‌ای که فرد در آن رشد کرده شکل می‌گیرد و می‌توان گفت که محیط نقش مهمی در ایجاد رفتارها، تفکرات و عادات فرد دارد (Cornwall & Perlman, 1990). ضمن اینکه وظیفه اصلی نهادهای آموزشی، آموزش و تربیت نیروی انسانی تلقی شده است، در کنار آن توجه به تربیت افرادی با ویژگی‌های کارآفرینانه در جهت ایجاد اشتغال و کاستن از میزان تحصیل‌کردگان بیکار نیز از دغدغه‌های اصلی محسوب می‌شود (حیاتی، ۱۴۰۰). انتخاب رشته، راهنمایی دانش‌آموزان به مناسب‌ترین شاخه یا رشته تحصیلی بر اساس رغبت و استعداد آنان و نیازهای کشور است (نیازی و همکاران، ۱۳۹۷). لازم است انتخاب رشته تحصیلی با دقت صورت گیرد؛ زیرا می‌تواند بر شئون گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی تأثیر بگذارد و همچنین نیروی انسانی متخصص و ماهر جامعه را تأمین کند (هاشمی و همکاران، ۱۳۸۵). بر اساس تازه‌ترین آمار اعلامی از سوی آموزش و پرورش، در مجموع ۶۶.۶۳ درصد دانش‌آموزان پایه دهم به شاخه نظری، ۱۶.۹۹ درصد به شاخه فنی و حرفه‌ای و ۱۶.۳۸ درصد به شاخه کاردانش وارد شده‌اند (تیزلند، ۱۴۰۲). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که مدارس و تجربه‌های آموزشی، از جمله کارورزی و برنامه‌های مدرسه‌محور، می‌توانند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رشد شغلی و آمادگی حرفه‌ای دانش‌آموزان اثرگذار باشند (نامداری‌پژمان، ۱۴۰۳).

آنچه که به چالش اصلی آموزش و پرورش در سال‌های اخیر تبدیل شده است، بحث هدایت تحصیلی و علاقه اکثریت دانش‌آموزان به رشته علوم تجربی است (تیزلند، ۱۴۰۲). برنامه‌ریزی شغلی و تصمیم‌گیری افراد باید از دوران تحصیل آغاز شود. مدرسه مکانی برای رشد استعداد، توانایی و علاقه فرد است. مدرسه، به‌ویژه دوره دبیرستان، زمان مهمی برای دانش‌آموزان جهت توسعه آگاهی شغلی و آغاز تصمیم‌گیری درباره مسائل شغلی است (Lau, Chung & Wang, 2021). به نقل از نظری، صیدی و حجت‌خواه، (۱۴۰۱). به همین دلیل، یکی از چالش‌هایی که دانش‌آموزان با آن روبه‌رو هستند، انتخاب رشته در دوره متوسطه است.

این انتخاب بسیار مهم است و بر آینده شغلی و علمی آنان تأثیر خواهد گذاشت (پورصالح، درهمی و/علمی‌یان هرندی، ۱۳۹۸).

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر افزایش رفتار کاریابی کارآموزان جویای کار تأثیرگذار هستند (امینی و شفیع‌آبادی، ۱۳۹۶). نتایج پژوهش نظری، صیدی و حجت‌خواه (۱۴۰۱) نشان داد که مدارس شغلی در برنامه‌ها، منش‌های مدرسه، کتب درسی و روابط موجود در مدارس دارای ویژگی‌هایی هستند که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رشد شغلی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند. مطالعات متعدد، خودکارآمدی کارآفرینانه را به‌عنوان قوی‌ترین پیش‌بین‌کننده نیت و انتخاب‌های شغلی کارآفرینانه معرفی می‌کنند. در همین راستا، پژوهشی در اندونزی نشان داد که این سازه به‌تنهایی بیش از ۶۵٪ از تغییرات در انتخاب مسیر شغلی کارآفرینانه را تبیین می‌کند. همچنین، مطالعه‌ای در مجارستان بر اساس نظریه شناختی اجتماعی مسیر شغل تأیید کرد که خودکارآمدی، هم به‌صورت مستقیم و هم غیرمستقیم (از طریق انتظارات پیامد)، قوی‌ترین تأثیر را بر علاقه به مسیر کارآفرینی دارد (Horváth, 2017). پژوهش (Kim & Lee, 2024) بر روی دانشجویان کره‌ای نشان داد که محرک‌های درونی مانند خودشکوفایی، نوآوری و الگوپذیری، تأثیر مثبت و معناداری بر خودکارآمدی کارآفرینانه و درنتیجه، افزایش قصد کارآفرینانه دارند. درمقابل، انگیزه‌های بیرونی مانند استقلال مالی، همبستگی معناداری با این متغیرها نشان ندادند. سازگاری مسیر شغلی (توانایی فرد برای سازگاری با تغییرات محیط کار) به‌عنوان پلی بین ویژگی‌های شخصیتی و قصد کارآفرینی عمل می‌کند. پژوهش قیاسی و عالم بیگی (۲۰۲۴) بر روی دانشجویان کشاورزی نشان داد که شخصیت فعال (پیش‌دست) از طریق افزایش سازگاری مسیر شغلی، به‌طور غیرمستقیم بر قصد کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. این دو متغیر درمجموع ۴۳٪ از واریانس قصد کارآفرینی را تبیین کردند. خودکارآمدی جستجوی شغلی نیز به‌شدت تحت تأثیر عوامل دیگری قرار دارد. مطالعه‌ای در کشور ترکیه نشان داد که صلاحیت‌های شغلی از طریق یک زنجیره میانجی متشکل از سازگاری مسیر شغلی و اشتغال‌پذیری خودادراکی، به‌طور مثبت بر خودکارآمدی جستجوی شغلی تأثیر می‌گذارند. این یافته، ارتباط میان قابلیت‌های فردی و باور به موفقیت در کاریابی را روشن می‌سازد (Gerçek, 2024).

پژوهش ترنرا، سپولودا و وگا^۱ (۲۰۲۲) نشان داد که قابلیت‌های کارآفرینی نوجوانان تحت تأثیر عوامل فردی، اجتماعی و آموزشی قرار دارد و آموزش‌های کارآفرینی در تبدیل ظرفیت‌های بالقوه به قابلیت‌های کارآفرینانه مؤثر نقش مهمی ایفا می‌کنند. همچنین نتایج این پژوهش بیانگر آن است که کارآفرینی پدیده‌ای چندبعدی است و موفقیت در آن از تعامل عوامل گوناگون فردی، خانوادگی و آموزشی تأثیر می‌پذیرد. با توجه به جایگاه مهم اشتغال در زندگی فردی و اجتماعی و اهمیت مدرسه در تسهیل گذار از تحصیل به دنیای کار، این پژوهش با هدف مقایسه دانش‌آموزان شاخه‌های فنی و نظری از نظر قابلیت کارآفرینی، باورهای کاریابی و خودپنداره شغلی انجام شد تا مشخص شود کدام گروه از این نظر در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارند.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش پس‌رویدادی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر درحال تحصیل پایه دوازدهم شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بود. حجم کل این جامعه برابر با ۵۵۵۷ نفر بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، تعداد ۳۵۹ نفر از دانش‌آموزان سال دوازدهم انتخاب شدند که ۲۴۰ نفر آن‌ها از رشته‌های نظری و ۱۱۹ نفر از رشته‌های فنی بودند. به‌منظور تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۸۵) استفاده شد. ملاک ورود در این پژوهش، دانش‌آموزان دختری بودند که در پایه دوازدهم یکی از رشته‌های شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری مشغول به تحصیل باشند و برای تکمیل پرسش‌نامه رضایت آگاهانه داشته باشند. ملاک خروج شامل مصرف داروهای روان‌پزشکی، عدم رضایت آگاهانه برای تکمیل پرسش‌نامه و دانش‌آموزان شاخه کاردانش بود. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. به این‌صورت که از جامعه آماری ۵۵۵۷ نفری، ۳۵۹ نفر انتخاب شدند و با توجه به حجم هر گروه، ۲۴۰ نفر آنان از رشته‌های نظری و ۱۱۹ نفر از رشته‌های فنی بودند. سپس پرسش‌نامه‌ها، بعد از اخذ مجوز از اداره کل آموزش و پرورش استان

1. Ternera, Sepulveda & Vega

کرمانشاه، به صورت تصادفی بین مدارس متوسطه دوم توزیع شد. ۸ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شدند که از نواحی ۱، ۲ و ۳ آموزش و پرورش بودند. از این تعداد، ۳ مدرسه از رشته‌های نظری و ۵ مدرسه از رشته‌های فنی انتخاب شد. تمام دانش‌آموزانی که پرسش‌نامه‌ها را تکمیل کردند، دختران ۱۸ ساله در حال تحصیل در یکی از رشته‌های شاخه فنی یا نظری بودند و از دانش‌آموزان شاخه کاردانش برای این پژوهش استفاده نشد. به منظور گردآوری داده‌ها از ابزار زیر استفاده شده است:

پرسش‌نامه خودپنداره شغلی (ارزش‌های شغلی سوپر): بر اساس گزارش اکبری (۱۳۸۴)، این پرسش‌نامه توسط شفیع‌آبادی و رضایی در سال ۱۳۷۶ تهیه شده و شامل ۱۸ گویه در زمینه خودپنداره و رغبت‌های شغلی است. پاسخ‌ها در قالب مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱ (کمترین نمره) تا ۵ (بیشترین نمره) نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات بین ۱۸ تا ۹۰ است؛ به گونه‌ای که نمره ۵۴ به عنوان نقطه متوسط در نظر گرفته می‌شود. نمرات بالاتر از ۵۴ نشان‌دهنده خودپنداره شغلی مثبت و نمرات برابر یا پایین‌تر از آن بیانگر خودپنداره ضعیف فرد است. روایی صوری ابزار توسط شفیع‌آبادی و دلاور تأیید شده و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۶ گزارش شده است.

پرسش‌نامه باورهای کاریابی: این پرسش‌نامه توسط صالحی (۱۳۸۴) ساخته شده و شامل ۱۳ گویه در دو خرده‌مقیاس باورهای مثبت و منفی کاریابی است. پاسخ‌ها در مقیاس ۵ درجه‌ای از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم» نمره‌گذاری می‌شوند. برخی گویه‌ها (۶، ۷، ۱۲ و ۱۳) به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات بین ۱۳ تا ۶۵ است. روایی محتوایی ابزار توسط ۵ نفر از متخصصان تأیید شده و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۸۲ در نمونه ۶۰ نفری گزارش شده است.

پرسش‌نامه قابلیت‌های کارآفرینی: این پرسش‌نامه توسط زندی (۱۳۹۲) طراحی شده و شامل ۳۱ گویه در ۶ خرده‌مقیاس توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، گرایش به خلاقیت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام است. پاسخ‌ها در مقیاس لیکرت ۴ درجه‌ای از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم» نمره‌گذاری می‌شوند. برخی گویه‌ها به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. روایی صوری ابزار توسط متخصصان تأیید شده و پایایی آن با

استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شده است.

یافته‌ها

کل نمونه شرکت‌کننده در این پژوهش ۳۵۹ نفر بودند که ۲۴۰ نفر آنان در رشته‌های نظری و ۱۱۹ نفر از آنان در رشته‌های فنی-حرفه‌ای مشغول تحصیل بودند. همه این دانش‌آموزان، دختر، پایه دوازدهم و در رده سنی ۱۸ سال بودند. پژوهش سه فرضیه اصلی داشت: ۱- بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری از لحاظ خودپنداره شغلی تفاوت وجود دارد. ۲- بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری از لحاظ باورهای کاریابی تفاوت وجود دارد. ۳- بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری از لحاظ قابلیت کارآفرینی تفاوت وجود دارد.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد نمره آزمودنی‌ها در متغیر قابلیت کارآفرینی و خرده‌مقیاس‌های آن

دانش‌آموزان رشته‌های نظری		دانش‌آموزان رشته‌های فنی-حرفه‌ای		گروه
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	متغیرها
۹/۰۵	۹۴/۰۶	۹/۰۰	۹۶/۹۳	قابلیت کارآفرینی
۲/۶۸	۱۸/۹۲	۲/۶۳	۱۹/۲۷	توفیق‌طلبی
۲/۹۸	۸/۲۹	۱/۶۳	۸/۰۶	استقلال‌طلبی
۲/۱۷	۱۰/۵۷	۲/۲۵	۱۱/۷۰	گرایش به خلاقیت
۳/۶۲	۱۷/۲۵	۳/۲۸	۱۷/۶۷	ریسک‌پذیری
۳/۰۶	۲۰/۰۶	۲/۷۴	۲۰/۵۸	کنترل درونی
۲/۵۰	۱۸/۹۵	۲/۹۳	۱۹/۶۳	تحمل ابهام

جدول ۲. میانگین و انحراف استاندارد نمره آزمودنی‌ها در متغیر باورهای کاریابی

دانش‌آموزان رشته‌های نظری		دانش‌آموزان رشته‌های فنی-حرفه‌ای		گروه
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	متغیرها
۵/۱۰	۴۷/۷۱	۴/۸۳	۴۹/۰۲	باورهای کاریابی

جدول ۳. میانگین و انحراف استاندارد نمره آزمودنی‌ها در متغیر خودپنداره شغلی

گروه		دانش‌آموزان رشته‌های فنی - حرفه‌ای		دانش‌آموزان رشته‌های نظری	
متغیرها		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
خودپنداره شغلی		۷۸/۲۰	۷/۹۵	۷۷/۰۱	۱۰/۷۹

برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف-اسمیرنف استفاده شد. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف نشان داد توزیع نمرات متغیرهای پژوهش از توزیع نرمال انحراف معناداری ندارد؛ بنابراین، پیش‌فرض بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها جهت تحلیل واریانس برقرار است.

برای بررسی همگنی واریانس‌ها از آزمون لون استفاده شد. آزمون همسانی واریانس‌ها (آزمون لون) در کلیه متغیرها و مؤلفه‌های آن‌ها معنادار نبود ($p > 0.05$)؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که واریانس گروه‌ها همگن است. با توجه به رعایت پیش‌فرض‌های ذکرشده، برای بررسی تفاوت بین دو گروه در متغیرهای پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) استفاده شد.

جدول ۴. نتایج آزمون چهار گانه با محوریت لامبدای ویلکز در تحلیل واریانس چندمتغیره

نام آزمون	ارزش	F	فرضیه df	خطا df	سطح معنی‌داری	ضریب اتا	توان آزمون
اثر پیلای	۰/۰۹۳	۴/۷۷۱	۸	۳۷۱	۰/۰۰۱	۰/۰۵۶	۰/۹۸۶
لامبدای ویلکز	۰/۰۹۷	۴/۷۷۱	۸	۳۷۱	۰/۰۰۱	۰/۰۵۶	۰/۹۸۶
اثر هتلینگ	۰/۱۰۳	۴/۷۷۱	۸	۳۷۱	۰/۰۰۱	۰/۰۵۶	۰/۹۸۶
بزرگ‌ترین ریشه‌روی	۰/۱۰۳	۴/۷۷۱	۸	۳۷۱	۰/۰۰۱	۰/۰۵۶	۰/۹۸۶

مطابق جدول ۴، نتایج آزمون لامبدای ویلکز نشان داد بین دو گروه در مجموعه متغیرهای پژوهش تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۵. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) برای مقایسه قابلیت کارآفرینی و خرده‌مقیاس‌های آن در دانش‌آموزان شاخه‌های فنی-حرفه‌ای و نظری

منبع تغییرات	متغیر وابسته	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری
گروه	قابلیت کارآفرینی	۷۲۰/۸۴۵	۱	۷۲۰/۸۴۵	۸/۸۰۵	۰/۰۰۳
	توفیق‌طلبی	۱۱/۳۳۴	۱	۱۱/۳۳۴	۱/۵۸۷	۰/۲۰۹
	استقلال‌طلبی	۴/۴۹۴	۱	۴/۴۹۴	۰/۶۷۱	۰/۴۱۳
	گرایش به خلاقیت	۱۱۱/۶۱۲	۱	۱۱۱/۶۱۲	۲۲/۸۷۷	۰/۰۰۰
	ریسک‌پذیری	۱۴/۸۹۱	۱	۱۴/۸۹۱	۱/۲۰۹	۰/۲۷۲
	کنترل درونی	۲۵/۰۳۴	۱	۲۵/۰۳۴	۲/۸۶۳	۰/۰۹۱
	تحمل ابهام	۳۸/۱۳۱	۱	۳۸/۱۳۱	۵/۳۸۷	۰/۰۲۱

به منظور بررسی فرضیه‌های این پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) استفاده شد. نتایج آزمون معنی‌داری تحلیل واریانس نشان می‌دهد که به‌طور معناداری بین قابلیت کارآفرینی دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و شاخه نظری تفاوت وجود دارد ($P=0/003 > 0/05$).

همچنین در خرده‌مقیاس‌های این متغیر، بین گرایش به خلاقیت ($P=0/000 > 0/05$) و تحمل ابهام ($P=0/021 > 0/05$) تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده شد؛ اما در خرده‌مقیاس‌های توفیق‌طلبی ($P=0/05 > 0/05$)، استقلال‌طلبی ($P=0/05 > 0/05$)، ریسک‌پذیری ($P=0/05 > 0/05$) و کنترل درونی ($P=0/05 > 0/05$) تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود نداشت (جدول ۵).

جدول ۶. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) برای مقایسه متغیر باورهای کاریابی در دانش‌آموزان شاخه‌های فنی-حرفه‌ای و نظری

منبع تغییرات	متغیر وابسته	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری
گروه	باورهای کاریابی	۱۵۱/۲۸۲	۱	۱۵۱/۲۸۲	۶/۰۱۴	۰/۰۱۵

نتایج آزمون تحلیل واریانس (جدول ۶) برای متغیر باورهای کاریابی نشان می‌دهد که بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و دانش‌آموزان شاخه نظری از لحاظ این متغیر تفاوت معناداری در سطح $P=0/015$ با $F=6/014$ وجود دارد.

جدول ۷. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) برای مقایسه متغیر خودپنداره شغلی در دانش‌آموزان شاخه‌های فنی-حرفه‌ای و نظری

منبع تغییرات	متغیر وابسته	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری
گروه	خودپنداره شغلی	۱۱۷/۵۲۸	۱	۱۱۷/۵۲۸	۱/۴۲۶	۰/۲۳۳

نتایج آزمون تحلیل واریانس (جدول ۷) برای متغیر خودپنداره شغلی نشان می‌دهد که بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و دانش‌آموزان شاخه نظری از لحاظ این متغیر تفاوت معناداری وجود ندارد ($P=0/233 < 0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از اجرای این پژوهش، تعیین تفاوت بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و شاخه نظری از لحاظ خودپنداره شغلی، باورهای کاریابی و قابلیت کارآفرینی است. با توجه به نتایج جدول ۵ و میانگین و انحراف معیار قابلیت کارآفرینی، بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و دانش‌آموزان شاخه نظری از لحاظ قابلیت کارآفرینی تفاوت معناداری وجود دارد. قابلیت کارآفرینی دارای خرده‌مقیاس‌هایی است که در این پژوهش، دو خرده‌مقیاس گرایش به خلاقیت و تحمل ابهام در دو گروه دارای تفاوت معنادار بودند؛ به این معنی که دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای خلاقیت بالاتری دارند.

یافته حاضر را می‌توان در چهارچوب نظریه شناختی اجتماعی بندورا^۱ (۱۹۸۶) تبیین کرد. بر اساس این نظریه، تجربه‌های موفق، یادگیری مشاهده‌ای و فرصت‌های تمرین مهارت، خودکارآمدی افراد را تقویت می‌کند. دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای به دلیل مشارکت بیشتر در فعالیت‌های عملی و موقعیت‌های حل مسئله، فرصت بیشتری برای کسب این تجربه‌ها دارند؛ بنابراین انتظار می‌رود از خلاقیت، تحمل ابهام و قابلیت کارآفرینی بالاتری برخوردار باشند. همچنین دانش‌آموزان فنی-حرفه‌ای بیش از دانش‌آموزان رشته‌های نظری به اشتغال مستقل و راه‌اندازی کسب‌وکار گرایش دارند. کارنوال و پرلمان (۱۹۹۰) نیز معتقدند کارآفرینی در بستر محیط آموزشی و اجتماعی شکل می‌گیرد. در همین راستا، ترنرا و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند که قابلیت‌های کارآفرینانه نوجوانان تحت تأثیر

1. Bandura

عوامل فردی، اجتماعی و آموزشی قرار دارد و آموزش‌های کارآفرینی نقش مهمی در رشد این قابلیت‌ها ایفا می‌کند.

همچنین تفاوت معناداری در نمره باورهای کاریابی دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری مشاهده شد. این یافته با نتایج پژوهش حیدری و همکاران (۱۳۹۱) و سیدیکی و آکتر (۲۰۲۱) همسو است. حیدری و همکاران (۱۳۹۱) باورهای کاریابی را از عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری شغلی می‌دانند. از این‌رو، قرارگرفتن دانش‌آموزان فنی-حرفه‌ای در محیطی که هدف آن آماده‌سازی برای ورود به بازار کار است، می‌تواند به شکل‌گیری باورهای مثبت‌تر درباره امکان اشتغال و موفقیت در کاریابی منجر شود. درمقابل، دانش‌آموزان شاخه نظری ارتباط کمتری با محیط کار دارند و با مشاهده شمار قابل‌توجهی از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی بیکار، ممکن است نگرش بدبینانه‌تری نسبت به فرصت‌های شغلی آینده پیدا کنند و موفقیت در کاریابی را بیشتر به عوامل بیرونی نسبت دهند. این تبیین با یافته‌های سیدیکی و آکتر (۲۰۲۱) مبنی بر نقش محیط آموزشی در آمادگی شغلی دانش‌آموزان نیز همخوانی دارد.

با توجه به نتایج پژوهش، تفاوت معناداری بین دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و نظری از لحاظ خودپنداره شغلی مشاهده نشد؛ اگرچه پژوهشی یافت نشد که مستقیماً این دو گروه را از نظر خودپنداره شغلی مقایسه کرده باشد؛ اما نتایج پژوهش تیلور (۱۹۸۵) نشان داد که دانش شغلی در تبلور خودپنداره حرفه‌ای نقش دارد. همچنین، موسوی (۱۳۹۹) گزارش کرد که برنامه‌های آموزشی و آموزش خودآگاهی می‌توانند موجب بهبود خودپنداره حرفه‌ای شوند و محمدی و باقری (۱۳۹۹) نیز رابطه بین راهبردهای انگیزشی و خودپنداره شغلی را تأیید کردند. این یافته را می‌توان در چهارچوب نظریه خودپنداره شغلی سوپر (۱۹۶۳) تبیین کرد. بر اساس این نظریه، نوجوانان در مرحله کاوش شغلی قرار دارند و خودپنداره شغلی آنان هنوز در حال شکل‌گیری و تحول است. از این‌رو، ممکن است دانش‌آموزان شاخه فنی-حرفه‌ای و شاخه نظری، علی‌رغم تفاوت در مسیر تحصیلی، هنوز به سطحی از تبلور خودپنداره شغلی نرسیده باشند که تفاوت معناداری میان آنان ایجاد کند. همچنین، نتایج پژوهش خدابخشی و جلال (۱۴۰۰) که نشان داد دانش‌آموزان

دختر دبیرستان و هنرستان از لحاظ خودپنداره تفاوتی ندارند، با یافته‌های پژوهش حاضر همسو است.

در مطالعات تجربی و کاربردی، وجود محدودیت‌ها اجتناب‌ناپذیر است. در پژوهش حاضر نیز، با وجود استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی، در مرحله اجرا به دلیل عدم همکاری برخی از مدیران مدارس، دسترسی به برخی واحدهای نمونه با محدودیت مواجه شد. همچنین، طولانی بودن پرسش‌نامه‌ها در برخی موارد موجب خستگی پاسخ‌دهندگان شد و حجم بالای برنامه درسی و دشواری دسترسی به برخی گروه‌ها از دیگر محدودیت‌های اجرایی پژوهش بود. در نهایت، اجرای پژوهش صرفاً در میان دانش‌آموزان دختر یک شهر، محدودیتی در تعمیم‌پذیری یافته‌ها ایجاد می‌کند.

بر این اساس، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی نمونه‌های گسترده‌تر شامل هر دو جنس و مناطق مختلف بررسی شود. همچنین، استفاده از ابزارهای سنجش کوتاه‌تر یا چندمرحله‌ای می‌تواند کیفیت داده‌ها را بهبود بخشد. در سطح کاربردی نیز تقویت همکاری میان مدارس و پژوهشگران می‌تواند اجرای مطالعات را تسهیل کند. علاوه بر این، انجام پژوهش‌های مداخله‌ای در حوزه هدایت تحصیلی و بررسی اثربخشی برنامه‌های مشاوره‌ای مدرسه‌ای در انتخاب مسیر تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان می‌تواند به توسعه دانش کاربردی این حوزه کمک کند.

ملاحظات اخلاقی

اصول اخلاقی پژوهش به‌طور کامل در این مقاله رعایت شده است. از جمله اصول مورد توجه در این پژوهش عبارت‌اند از: اخذ رضایت آگاهانه و داوطلبانه برای شرکت در پژوهش، ارائه توضیحات کامل به همه شرکت‌کنندگان درباره پژوهش و اهداف آن، حفظ حریم خصوصی آزمودنی‌ها، رعایت اصل رازداری و امکان انصراف از پژوهش در هر مرحله، در صورت تمایل.

حمایت مالی

این پژوهش بدون حمایت مالی ارگان یا سازمانی انجام گرفت.

سهم نویسندگان

تمام نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش همه بخش‌های پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

- اخوان‌نژاد، سمانه (۱۳۹۳). *اثربخشی مشاوره شغلی مبتنی بر الگوی چندمحوری شفیع‌آبادی بر خودکارآمدی تصمیم‌گیری شغلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت.
- افشارنیا، مجتبی؛ جعفریان، سمیه و آقارلی، زهرا (۱۳۹۶). بررسی قابلیت کارآفرینی دانش‌آموختگان بهداشت محیط در استان مازندران در سال ۱۳۹۶: یک گزارش کوتاه. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۱۶(۱۱)، ۱۰۸۸-۱۰۸۱. DOI: 20.1001.1.17353165.1396.16.11.8.0
- اکبری، حبیب‌الله (۱۳۸۴). *بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های کاریابی به روش کلوپ شغلی بر نگرش نسبت به بازار کار و خودپنداره شغلی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی مرد مراجعه‌کننده به مراکز کاریابی وزارت کار*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ‌نشده، دانشگاه علامه طباطبائی.
- امینی، زهرا و شفیع‌آبادی، عبدالله (۱۳۹۶). بررسی تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر افزایش رفتار کاریابی کارآموزان جویای کار اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان تهران. *نشریه مهارت‌آموزی*، شماره ۲۲، ۲۴-۷. magiran.com/p1993607
- بداغی، شهریار و سعیدی، علی‌اصغر (۱۴۰۰). نقش شبکه روابط اجتماعی در کاریابی (مورد مطالعه: شهر ابهر، استان زنجان). *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۵(۲)، ۲۶-۱. doi: 10.22034/jss.2021.249334
- پورصالح، روح‌اله؛ درهمی، ولی و اعلمی‌یان هرندی، فریناز (۱۳۹۸). طراحی یک سیستم

- خبره فازی برای پیشنهاد انتخاب رشته تحصیلی به دانش‌آموزان اول دبیرستان. نشریه رایانش نرم و فناوری اطلاعات، ۱(۸)، ص ۳۰-۲۴.
- ترک‌شوند، مهدی؛ شاهمرادی، مرتضی؛ شریفی رهنمو، مجید و شریفی رهنمو، سعید (۱۴۰۲). اثربخشی آموزش تلفیقی بر خودپنداره و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان در درس عربی. پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی. (۳)۱۳، ۴۲۳-۴۳۷. doi: 10.22059/jflr.2023.358805.1036
- تیزلند (۱۴۰۲). ورود ۳۲ درصد دانش‌آموزان پایه دهم به رشته تجربی. <https://tizland.ir>
- حق‌شناس، لیلا؛ عابدی، محمدرضا؛ حسینیان، سیمین؛ باغبان، ایران؛ سمیعی، فاطمه و صالحی، رضوان (۱۳۸۹). کاربرد آزمون‌ها در راهنمایی و مشاوره مسیر شغلی-تحصیلی. اصفهان: نوشته.
- حیاتی، صفر (۱۴۰۰). رابطه هوش معنوی و دین‌داری با قابلیت کارآفرینی دانشجویان. توسعه مدیریت و منابع انسانی و پشتیبانی، ۱۶(۶۲)، ۱۷۳-۱۹۶.
- حیدری، حمید؛ جلالی، محمود؛ غلامی، آرزو و محمدی‌نژاد، راضیه (۱۳۹۱). بررسی رابطه خودکارآمدی کارآفرینی و باورهای کاریابی و تصمیم‌گیری شغلی در دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان. دومین کنفرانس ملی دانشجویی کارآفرینی، ۵-۱.
- خادمی عادل، لیلا؛ بنی‌جمالی، شیرین‌اکرم؛ درتاج، فریبا و اسدزاده، حسین (۱۴۰۳). بررسی اثربخشی روش‌های حسی چندگانه و مداخله شناختی-رفتاری بر خودانضباطی و خودسنجی دانش‌آموزان نارساخوان. نظریه و عمل در تربیت معلمان، ۱۷. doi: 10.48310/itt.2023.3281
- خدابخشی، فاطمه و جلال، سیداحمد (۱۴۰۰). مقایسه تفکر انتقادی، خودپنداره و خودتنظیمی در دانش‌آموزان دختر دبیرستان و هنرستان. پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش. ۳۵(۴)، ۷۳-۸۲.
- دارابی، سعداله؛ محمودیان، حسین؛ کوششی، مجید و راغفر، حسین (۱۴۰۳). تحلیل وضعیت طول مدت بیکاری زنان و مردان جویای کار مراجعه‌کننده به مراکز کاریابی کشور در دوره ۱۳۹۲-۱۳۹۸. زن در توسعه و سیاست، ۲۲(۳)، ۶۵۳-۶۸۰. doi: 10.22059/jwdp.2022.342909.1008208
- زند، علی‌اصغر (۱۳۹۲). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی معلمان با عملکرد آموزشی آنان

- در مدارس متوسطه شهرستان ورامین. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمسار.
- شفیع‌آبادی، عبدالله (۱۳۹۴). *راهنمایی و مشاوره شغلی و نظریه‌های انتخاب شغل (با تجدید نظر و اضافات)*. تهران: انتشارات رشد.
- صالحی، رضوان؛ عابدی، محمدرضا و فرحبخش، کیومرث (۱۳۸۵). رابطه باورها و خودکارآمدی کاریابی با رفتار کاریابی زنان بیکار شهرکرد. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی*. شماره‌های ۲۷ و ۲۸، ۱۲۴-۱۱۳.
- صالحی، رضوان (۱۳۸۴). *بررسی تأثیر مشاوره مسیر شغلی به شیوه فرایند آمادگی حرفه‌ای و کارآفرینی بر رفتار کاریابی زنان بیکار شهرکرد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ‌نشده، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان.
- فقیری، مهدی (۱۴۰۲). *بررسی و مقایسه سبک نگارش فارسی اول، دوم و سوم دبستان با رویکرد درس‌پژوهی. نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۱۶. 3019. 10.48310/itt.2023. doi: 10.48310/itt.2023.3019.
- محبوبی، طاهر (۱۳۹۳). *بررسی رابطه خودپنداره شغلی، باورهای انگیزشی و فراشناخت با کارآفرینی دانشجویان دانشگاه پیام نور استان آذربایجان غربی. فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی*، ۶(۲۱)، ۵۲-۳۲.
- محمدی، مهدی و باقری، رقیه (۱۳۹۹). *بررسی رابطه راهبردهای انگیزشی و خودپنداره شغلی با کارآفرینی دانشجویان رشته‌های مدیریت دانشگاه آزاد تبریز. پنجمین کنفرانس علمی رهیافت‌های نوین در علوم انسانی ایران*، ایلام.
- موسوی، زهرا (۱۳۹۹). *اثربخشی آموزش خودآگاهی بر خودپنداره شغلی و بلوغ حرفه‌ای دانش‌آموزان دبیرستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- نامداری‌پژمان، محمد (۱۴۰۳). *تحلیل کارورزی در شرایط کرونا: استنباط سیاست‌های پساکروناپی. نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۱۷. 3564. 10.48310/itt.2024. doi: 10.48310/itt.2024.3564.
- نظری، دریا؛ صیدی، محمدسجاد و حجت‌خواه، سیدمحسن (۱۴۰۱). *مدرسه شغلی: شناسایی شاخص‌های تعیین‌کننده مدرسه با استانداردهای بالای رشد شغلی*. فصلنامه

- فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی. سال سیزدهم، شماره ۵۲، ۲۰۱-۲۳۲. doi: 10.22054/qccpc.2022.63632.2796
- نیازی، محسن؛ سلیمان‌نژاد، محمد؛ عقیقی، محمد و رازقی مله، هادی (۱۳۹۷). ترجیحات انتخاب رشته دانش‌آموزان ورود به دوره متوسطه دوم. *فصلنامه اندازدگیری تربیتی*. سال هشتم، شماره ۳۲، ص ۱۶۲-۱۴۳. بر اساس روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP).
- هاشمی، ویدا؛ بهرامی، هادی و کریمی، یوسف (۱۳۸۵). بررسی رابطه هوش هشت‌گانه گاردنر با انتخاب رشته تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *مجله روان‌شناسی*، ۲۷۵-۲۸۷، (۳)۱۰.
- Arulmani, G. & Arulmani, S. N. (2004). *Career counselling*. New Delhi: Tata McGraw-Hill Companies.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Cornwall, J. R., & Perlman, B. (1990). *Organizational entrepreneurship*. (3rd Edi.). Richard Irwin.
- Gerçek, M. (2024). Serial multiple mediation of career adaptability and self-perceived employability in the relationship between career competencies and job search self-efficacy. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 14(2), 461-478.
- Gheyassi, A., & Alambeigi, A. (2024). The mediating role of career adaptability between proactive personality and entrepreneurial intention of agricultural students. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 11(1), 121-134.
- Hieu, V. M. (2020). A review of dynamic capabilities, innovation capabilities, entrepreneurial capabilities and their consequences. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(8), 485-494. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2020.vol7.no8.485>
- Horváth, Z. (2017). *Entrepreneurial career interest and flourishing: The mediating role of calling and active citizenship behaviour* [Doctoral dissertation, University of Southern Queensland].
- Kim, B. Y., & Lee, S. J. (2024). The study on the college students' career reasons affecting on self-efficacy and entrepreneurial intention. *Journal of the Korean Entrepreneurship Society*, 19(3), 1-22.
- Lau, P. L., Chung, Y. B., & Wang, L. (2021). Effects of a Career Exploration Intervention on Students' Career Maturity and Self-Concept. *Journal of Career Development*, 48(4), 311-324. <https://doi.org/10.1177/0894845319853385>
- Mueller, A. I., Spinnewijn, J., & Topa, G. (2021). Job seekers' perceptions and employment prospects: Heterogeneity, duration dependence, and bias. *American Economic Review*, 111(1), 324-363. <https://doi.org/10.1257/aer.20190808>
- Sica, L. S., Di Palma, T., Fusco, L., Aleni Sestito, L., & Ragozini, G. (2022). Creativity and vocational identity in late adolescence: A study using the person-centred approach. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 23(2), 363-

380. <https://doi.org/10.1007/s10775-022-09521-7>
- Siddiky, M. R., & Akter, S. (2021). The students' career choice and job preparedness strategies: A social environmental perspective. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(2), 421–431. <https://doi.org/10.11591/ijere.v10i2.21086>
- Super, D. E. (1963). *Career Development: Self-concept Theory*. New York: College Entrance Examination Board.
- Taylor, M. S. (1985). The roles of occupational knowledge and vocational self-concept crystallization in students' school-to-work transition. *Journal of Counseling Psychology*, 32(4), 539–550. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.32.4.539>
- Tenera, L. C., Sepulveda, P. A., & Vega, E. O. (2022). Interaction of potential and effective entrepreneurial capabilities in adolescents: Modeling youth entrepreneurship structure using structural equation modeling. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11(13), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s13731-022-00201-y>
- van Hooft, E. A. J., Kammeyer-Mueller, J. D., Wanberg, C. R., Kanfer, R., & Basbug, G. (2021). Job search and employment success: A quantitative review and future research agenda. *Journal of Applied Psychology*, 106(5), 674–713. <https://doi.org/10.1037/apl0000675>